

կանգնեց ճակատագիրը: Նրա մահվանից հետո գտան այդ գրութունը: Ոմանք էլ ասում են, թե կարդալով այն, պրոտոլեստիարիոսին¹⁶¹ կարգադրեց գտնել և բանտարկել [Չմշկիկին], բացի այդ գրեց և տանը գտնվող իր եղբայր Լևոնին, պատվիրելով զինյալ մարդկանց վերցնել ու շտապել պալատ: Երբ [Լևոնը] նամակն ստացավ, չբացեց էլ այն (նա զբաղված էր ոմանց հետ վեգ խաղալով, քանզի շատ մոլի խաղացող էր) և դրեց մահճակալի բարձի տակ: Երբ խաղը վերջացրեց, հիշեց նամակը, ծանոթացավ նրա բովանդակությանը և ինչքան որ կարողացավ մարդկանց հավաքելով, գնաց դեսլի պալատ: Հասնելով ձիարշավարանի սֆենդոնե¹⁶², նա լսեց ոմանց խոսակցությունը, թե սպանված է Նիկեփոր կայսրը, լսեց նաև թե ինչպես հրապարակներում և փողոցներում Չմշկիկին [կայսր] էին ներբողում: Անակնկալից ապշած, այլևս չկարողացավ որևէ սխրանք գործելու մասին մտածել և իր որդու՝ Նիկեփորի հետ շտապ Մեծ եկեղեցին գնաց: Դրա շուրջն եղած խոսակցությունն ահա այս է: Ես չեմ կարող ասել ճիշտ է դա, թե ոչ: Համենայն դեպս Նիկեփորը սպանվեց պալատի ներսում¹⁶³:

Հ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Ե Ս Զ Մ Շ Կ Ի Կ

[11 դեկտեմբեր 969—10 հունվար 976 թթ.]

1. Նիկեփորի մահվանից հետո հռոմայնցիների իշխանության հոգսերը վերցրեց Հովհաննես Չմշկիկը¹⁶⁴, որպես կայսերակից ունենալով Ռոմանոսի որդիներ Վասիլին և Կոստանդին¹⁶⁵: Վասիլը յոթ տարեկան էր, իսկ Կոստանդինը՝ հինգ: [Չմշկիկին] իսկույն Վասիլ պարակիմոմենոսի մոտ գիշերով մարդ ուղարկեց և նրան բերեց հարձրեց իշխանության հաղորդակից¹⁶⁶, քանզի նա [Երեմաների] հայր Ռոմանոս ծերունու և նրա փեսա Կոստանդին Միրանածինի օրոք երկար տարիներ քաղաքական [պաշտոններ] էր վարել, բազմիցս արշավել հազարացիների դեմ: Նա դժվարին իրավիճակներից մեծ խոհեմությամբ դուրս գալու հմտություն ուներ: Սրան Նիկեփոր կայսրը, որպես իրեն զահ բարձրացնելու գործում մեծապես օժանդակած, պրոեգրոսի¹⁶⁷ աստիճանն էր շնորհել, մի աստիճան, որ մինչև այդ պոյություն չունեի և առաջին անգամ ինքն էր հիմնադրել: Նա ձեռքը վերցնելով պետական գործերը, Նիկեփորի բոլոր համակիրներին հրապարակից հանեց,

Լևոն կուրապաղատին¹⁶⁸ Լեւոն աքսորեց, նրա որդի վեստ Նիկեփորին¹⁶⁹ Իմբրոս, իսկ Նոր Վարդասին¹⁷⁰ Խալդիայի և Կոլոնիայի այն ժամանակվա դուքսին պաշտոնանկ անելով, նամակներով Ամասիա ուղարկեց: Մնացածներին էլ, ովքեր քաղաքական կամ զինվորական պաշտոններ էին վարում, պաշտոնանկ անելով նրանց տեղում իր մարդկանց և նոր կայսեր համակիրներին նշանակեց: Նա թույլ տվեց նաև աքսորից վերադառնալ Նիկեփորի կողմից քշվածներին, ամենից առաջ այն եպիսկոպոսներին, որոնք եկեղեցու կործանման ու խայտառակման համար իր սարքած դրուժյան տակ ստորագրել չցանկանալու պատճառով աքսորվել էին, ինչպես այդ մասին տեղում արդեն ասվել է¹⁷¹:

2. Հարցերն ահա այս լուծումն ստացան և կայսրը այլևս ոչ մի կասկած չունենալով, մի քանի հոգու հետ գնաց Մեծ եկեղեցին, ցանկանալով թաղ ստանալ պատրիարքի ձեռքից: Բայց Պոլիսկոսը չթողեց նրան [եկեղեցի] մտնել, ասելով, թե արժանի չէ սուրբ տաճարը մտնել նա, ում ձեռքերն իր ազդականի¹⁷² արյամբ դեռ նոր են պղծված, երբ այդ ձեռքերից արյան գոլորշիներ են դեռ բարձրանում. նա պետք է շտապի ապաշխարելու արարքներ գործել և դրանից հետո նրան թույլ կտրվի ոտք դնել Տիրոջ տան հատակին: Հովհաննեսը հեզորեն ընդունեց տույժը, խոսք տվեց ամեն ինչ սիրով կատարել, միաժամանակ բացատրություն տվեց, թե ինքն անձամբ չի սպանել Նիկեփորին, այլ կայսրուհու դրդմամբ Աբալանտեսն ու Ացիպոթեոդորոսը: Պատրիարքը հրաման տվեց պալատից հեռացնել [կայսրուհուն] և արգելափակել ինչ-որ կղզի, ապա պատժել Նիկեփորին սպանողներին, պատռել եկեղեցին տակնուվրա անելու համար Նիկեփորի ներկայացրած հրովարտակը: Հովհաննեսն առանց հապաղելու նրանց քաղաքից արտաքսեց, իսկ Թեոփանոյին Պրիկոնեսոս աքսորեց: Հետագայում իա այնտեղից ծածուկ փախավ և մի եկեղեցում ապաստան հայեցեց, բայց Վասիլ պարակիմոմենոսը նրան դուրս հանեց ու աքսորեց Արմենիականների բանակաթեմը¹⁷³, կայսեր կողմից նոր իւսուցված Դամիդիա վանքը: [Թեոփանոն] կայսեր ու Վասիլի գլխին լուտանքների տարափ թափեց, Վասիլին անվանեց սկյուր ու բարբարոս, իրա գլխին էլ բռնեցի հարված իջեցրեց: [Թեոփանոյի] հետ Մանտինիա¹⁷⁴ աքսոր ուղարկվեց և նրա մայրը: [Նիկեփորի կազմած] հրովարտակը բերվեց ու պատռվեց, եկեղեցուն շնորհվեց նախկին ազատությունը¹⁷⁵:

3. Հովհաննեսն այնուհետև խոսք տվեց գործած մեղքի քավության համար աղքատներին բաժանել իր անձնական՝ նախքան կայսր գառնալն ունեցած սեփականությունը, որից հետո Պոլիեկտոսը նրան թույլ տվեց մտնել եկեղեցի: Եվ մեր աստծո Քրիստոսը՝ XII տոսի ծննդյան տոնին նա մտավ եկեղեցի, որտեղ պատրիարքը — 969 նրա գլխին կապեց թագավորական թագը: Կայսրությունը և՛ արեւելքում, և՛ արեւմուտքում մեծ սասանման ու տակնուվրայության մեջ էր: Նիկեիոսը ժամանակ շունեցավ Կիլիկիայում, Փյունիկեում և Կյուլե Ասորիքում¹⁷⁶ գրավված հագարացիների քաղաքները կարգավորել ու ամրացնել, այդ պատճառով նրանք մտադիր էին ապստամբել, իսկ ռուսներին էլ ժամանակին անխոհեմաբար բուլղարների դեմ հանելը պետությանը մեծագույն վտանգի առջև կանգնեցրեց¹⁷⁷: Բացի այդ, ամբողջ հինգ տարի հռոմայեցիների երկրում տարածված սովը սաստիկ նեղում էր քաղաքները: [Չմշկիկը] մտածում էր ու խորհում այդ քաղաքների համար դարման գտնել, վերացնել սպառնալիքը: Անտիոքի սլատրիարքի մինչ այդ թափուր [աթոռին] նա նստեցրեց բոլոր առաքինություններով օժտված, իր գահ բարձրանալը կանխագուշակած ոմն Թեոդորոս վանականի¹⁷⁸: Սա [Չմշկիկին] խորհուրդ էր տվել շտապել, քանզի աստված որոշել է իրեն թագավորական բարձրության հասցնել, նախագուշացրել անխոհեմաբար չվարվել, թագավորությունը ձեռք գցելու շտապողականություն հանդես չբերել, քանզի ոտնձգություն գործած կլինի իր կյանքի դեմ: [Թեոդորոսը] նրանից պահանջեց համայն արևելքը ողողած և իրենց պիղծ կրոնի տարածմամբ այն ապականած մանիքեցիներին արեւմուտք վերաբնակեցնել, անմարդաբնակ մի ծայրամասում, ինչ որ [Չմշկիկին] արեց հետագայում, նրանց տեղափոխելով և բնակեցնելով Ֆիլիպպուպոլսում¹⁷⁹: Չմշկիկի գահ բարձրանալուց հազիվ 35 օր անց Պոլիեկտոսը վախճանվեց: Նրա փոխարեն պատրիարք է նշանակվում վանական Վասիլ Սկամանդրենոսը¹⁸⁰, որի կատարյալ առաքինությունը վկայված է: Քաղաքական հարցերն ահա այսպիսի վիճակում էին գտնվում:

4. Անտիոքի և վերևում մեր թվարկած մյուս քաղաքների գրավման առթիվ վշտացած համայն աշխարհի սարակինոսները և նույն կրոնը դավանող մյուս ազգերը՝ եգիպտացիները, պարսիկները, էլամացի արաբները¹⁸¹, ինչպես և Երջանիկ կոչված [Արաբիայում]¹⁸² և Սաբայում¹⁸³ բնակվողները համաձայնություն եկան և զինակցություն հաստատեցին, ամեն տեղից մեծ

զորք հավաքեցին, այն գլխավորել տվեցին ցամաքային ու ծովային ճակատամարտերի հմուտ մասնագետ համարվող կարբեդոնացիներին, որոնց հրամանատարն էր Զոխարը, մի գործունյա մարզ և հմուտ պատերազմող։ Ահա նրանք բոլոր զինյալ ուժերը՝ հարյուր հազար մարտունակ ռազմիկների մի տեղ հավաքելով, դուրս եկան հռոմայեցիների դեմ։ Հասնելով Անտիոքի [արվարձան] Դափնե, փութաշանությամբ անցան [քաղաքի] պաշարման։ Պաշարյալները պաշտպանվում էին քաջաբար ու խիզախորեն, որով պաշարումը երկարեց։ Երբ այլազգիների հարձակման մասին հայտնվեց կայսեր, շտապ կարգով Մեսոպոտամիայի զորավարին¹⁸⁴ նամակներ ուղարկվեցին այնտեղի ուժերը հավաքելու և պաշարվածներին օգնության գնալու հրամանով։ [Կայսրը] զորքի ընդհանուր հրամանատար նշանակեց, այլ զորքեր էլ տվեց պատրիկ Նիկոլայոսին, իր մտերիմ ներքինիներից մեկին, որը միանալով մյուս ուժերին և ընդհարվելով բյուրապատիկ ավելի բարբարոսների հետ, փայլուն հաղթանակ տարավ, մի ճակատամարտում նրանց ցիւ ու ցան արեց, հռոմայեցիներին հպատակ քաղաքների անվտանգությունն ապահովեց։

5. Իսկ ռուսների ազդր մեր ասած ձևով Բուլղարիան գրավելով և Պետրոսի երկու որդիներին՝ Բորիսին ու Ռոմանոսին գերի վերցնելով, մտադիր չէր այլևս տուն վերադառնալ։ Հիացած լինելով երկրի բարեբերության վրա, նրանք Նիկեփոր կայսեր հետ կնքած պայմանագրին մնաս բարով ասացին և նպատակահարմար գտան մնալ երկրում և տիրել այն։ Նրանց այդ բանին էլ ավելի էր դրդում Կալոկիրեսը, ասելով, որ եթե ինքը նրանց կողմից հռոմայեցիների կայսր հռչակվի, կհրաժարվի Բուլղարիայից, երկարատև խաղաղություն կկնքի, բազմապատիկ ավելի կտա պայմանավորված գումարը և ողջ կյանքում նրանց դաշնակից ու բարեկամ կունենա։ Ռուսները այդ խոսքերից մեծամրտացած, ուզում էին Բուլղարիան, որպես զենքով տիրացած երկրի, սեփականացնել, և երբ կայսրը նրանց մոտ դեսպանություն ուղարկեց, խոստանալով լրիվ կատարել Նիկեփորի ուխտածը, չընդունեցին, բարբարոսական գոռոզամտությամբ լի պատասխաններ տալով։ [Կայսրը] ստիպված եղավ հարցը պատերազմով լուծել¹⁸⁵։ Նա նամակներ գրեց և կարճ ժամանակվա ընթացքում արևելքի զորքերն արևմուտք փոխադրեց, նրանց մարտ հրամանատար նշանակելով մագիստրոս Վարդաս Սկլերոսին¹⁸⁶, որին ստրատելատ կոչեց¹⁸⁷։ [Զմշկիկը] սրա քրոջ՝ Մարիային,

նախքան կայսր դառնալը, օրինական կին էր առել: Նա որոշել էր գարնանը ինքն էլ պատերազմի դուրս գալ: Ռուսները և նրանց առաջնորդ Սվյատոսլավը, իմանալով հռոմեական ղորքի [արևմուտք] անցնելու մասին, արդեն ստրկացված բուլղարների հետ համագործակցություն հաստատեցին, որպես դաշնակից վերցրին նաև պաթինականներին¹⁸⁸ և արևմուտքում՝ Պաննոնիայում բնակված թուրքերին¹⁸⁹ և հավաքելով երեք հարյուր ութ հազարանոց մարտունակ զորք, անցան Հեմոսը¹⁹⁰ ու համայն Թրակիան կրակի տվեցին ու ասպատակեցին: Նրանք Արկադիուպոլսի¹⁹¹ պարիսպներին մոտիկ տեղում բանակեցին, մտադիր լինելով ճակատամարտ տալ հենց այստեղ: Մագիստրոս Վարդաս Սկլերոսը, զգալով, որ իր զորքը թվական տեսակետից շատ է զիջում [հակառակորդին] (իր ողջ զորքը 12 հազար հոգու էր հասնում), որոշեց ռազմագիտական խորամանկություն մեծ հաղթահարել հակառակորդներին, ճարտարություն մեծ ու հնարագիտություն մեծ բնաջնջել նման բազմությունը: Այդպես էլ եղավ: Ինքը ղորքով հանդերձ ներփակվելով պարիսպներից ներս, ականջ չկախեց թշնամիների՝ դուրս գալու և վճռական մարտ տալու բազում կոչերին: Տեսնելով հանդերձ, թե ինչպես թշնամիները հանդիպածը ոտնատակ են անում, այնուամենայնիվ ձեռքերը, որ երկյուղում է և հարմար առիթի էր սույասում: Սկլերոսի բռնած դիրքը բարձրոսներին [հռոմայեցիների նկատմամբ] մեծ արհամարհանքով լցրեց, նրանք հավատացին, որ Սկլերոսը ինչպես վախճան է հռոմեական փառանքները պարիսպների մեջ ներփակել ու չի համարձակվում դուրս գալ, դրա համար ահա նրանք առանց վախենալու դեսուդեն ցրվեցին, բանակեցին: Ոչ ինչպես որ պետք էր, ուշադրություն չդարձրին պահակության վրա, և ամբողջ դիշեր իրենց հանձնեցին բարբարոսական կեբուխումի, սրինգների ու թմբուկների նվագին ու սլարերին, անհրաժեշտ ոչ մի բանի մասին հող չտանելով: Վարդասը, հարմար առիթ ձեռք գցելով և թշնամիների վրա ինչպես հարձակվելու մասին լավ կշռադատելով, որոշեց [հարձակման] օրն ու ժամը: Նա գիշերը մի քանի ամենակարևոր տեղերում ծուղակներ ու դաբաններ սարքեց, սլատրիկ Հովհաննես Ալակասեսին փոքր զորախմբով ուղարկեց, կարգադրելով առաջ վազել և լրտեսել թշնամիներին, հաճախակի տեղեկացնել, ճշգրիտ հաղորդել նրանց գտնվելու վայրը, ապա և հարձակվել ու ընդհարվել նրանց հետ, բայց մարտի հենց սկզբում նահանջել ու ձեռքները, թե փս-

խուստի է դիմում: Բայց նա պետք է փախուստի դիմի ոչ թե գլխովին՝ ձիերի սանձերը լրիվ բաց թողած, այլ հանգիստ ու կազմակերպված, իսկ որտեղ որ հնարավոր է, շուռ գա ու կռվի բռնվի թշնամիների հետ: Այդպես պետք է անել մինչև որ նրանց քաշեն այդ ծուղակներն ու դարանները, որից հետո ահա կարող են փախուստի դիմել խառնիխուռն ու առանց ետ նայելու: Բարբարոսները երեք մասի բաժանվեցին, առաջին մասը բաղկացած էր բուլղարներից ու ռուսներից¹⁹², իսկ թուրքերն ու պաթինականները ամեն մեկն առանձին էին: Հովհաննեսը ճանապարհին պատահամբ հանդիպում է պաթինականներին ու նրանց հետ կռվի բռնվում և ստացած կարգադրության համաձայն փախուստ է ձեռնարկում, արագ կերպով նահանջելով: Պաթինականները հետապնդում էին [հռոմայեցիներին] իրենց շարքերը ցրած, որպեսզի, ինչպես իրենք կարծում էին, գլխովին ոչնչացնեն փախուստի դիմողներին: Իսկ [հռոմայեցիները] մեկ կազմակերպված կերպով նահանջելով, մեկ շուռ գալով ու պաշտպանվելով, շտապում էին դեպի ծուղակները: Երբ հասան [ծուղակների] մեջտեղը, ահա այն ժամանակ բաց թողնելով սանձերը, քառատրոփ փախուստի դիմեցին, իսկ պաթինականներն էլ վրա խուժելով, անկազմակերպ հետապնդում էին: Հանկարծակի հայտնվեց համայն զորքի գլուխն անցած մագիստրոսը: [Պաթինականները] անակրկալից շանթահարված, հետապնդումը դադարեցրին, բայց փախուստի էլ չդիմեցին, այլ մնացին տեղում: Հնարավոր հարձակումն ընդդիմակայելու համար: Երբ մագիստրոսի զինվորներն ուժեղ թափով նրանց վրա խոյացան, իսկ մնացած փաղանգն էլ կարգ ու կանոնով նրանց ետևից հարձակվեց, սկյուրների ամենախիզախներն իսկույն գետին տապալվեցին: Երբ փաղանգը խորանալով հրկուսի բաժանվեց, պաթինականներն ընկան այդ ծուղակների մեջ, քանզի [փաղանգի] թևերը իրար միանալով, նրանց օղակեցին: Նրանք մի փոքր դիմադրեցին, բայց տեղի տալով, գրեթե բոլորն էլ կոտորվեցին:

6. Վարդասն ահա այս կերպ պարտության մատնեց նրանց, իսկ գերիներից իմանալով, որ մնացած թարմ ուժերն էլ կազմ ու պատրաստ պատերազմի են սպասում, քառատրոփ շարժվեց նրանց վրա: Նրանք իմացած լինելով պաթինականների գլխին եկած անսպասելի փորձանքի մասին, սրտաբեկ եղան: Բայց և այնպես իրենց գոտեպնդելով և փախուստի դիմածներին հավաքելով, հարձակվեցին հռոմայեցիների վրա. առաջից հեծելա-

զորն էր գնում, ետևից՝ հետևակը: Երբ առաջին ընդհարման ժամանակ ձիավորների թափը կոտրվեց՝ անակնկալ կերպով հայտնրված հռոմայեցիներից, նրանք նահանջեցին ու միացան հետևակազորին: Այնտեղ նրանք գարծյալ գոտեպնդվելով, սպասում էին հարձակման անցած հռոմայեցիներին: Մարտը մոտավորապես հավասար էր, մինչև այն ժամանակ, երբ մի սկյութ, իր աժդահա մարմնի ու քաջասրտության վրա ապավինած, մյուսներից առաջ անցավ ու հարձակվեց ձի հեծած և զորաշարքերը ոգևորող մագիստրոսի վրա և թրով հարված իջեցրեց նրա սաղավարտին: Բայց թուրը [սաղավարտի վրայով] սահեց և հարվածը նպատակին չհասավ: Մագիստրոսը թրի հարված իջեցրեց նրա սաղավարտին: Նրա ձեռքի ուժի և [թրի] երկաթի կոփվածությունից պատճառով այնպիսի ուժեղ հարված հասցվեց, որ սկյութը վերից վար կիսվեց: Մագիստրոսի եղբայր Կոստանդինն էլ, որ եղբոր օգնության էր դիմել, շտապեց հարվածել սկյութին օգնության ձեռք մեկնած և ավելի հանդգնություն ցուցաբերող մի այլ սկյութի գլխին, բայց վերջինս մի կողմ թեքվեց, Կոստանդինի թրի հարվածը շեղվեց և իջավ [սկյութի] ձիու պարանոցին ու կտրեց այն: Սկյութն ընկավ գետին, իսկ [Կոստանդինը] ձիուց իջնելով և բռնելով նրա մորուքը, խողխողեց նրան: Այս քաջագործությունը ոգևորեց հռոմայեցիներին, նրանց ավելի համարձակ դարձրեց, իսկ սկյութներին ահ ու սարսափով պատեց: Իսկույն մոռանալով արհուլյան մասին, նրանք խայտառակ կերպով, առանց որևէ կարգ ու կանոնի, փախուստի դիմեցին: Հռոմայեցիներն ընկան նրանց ետևից և համայն դաշտը դիակներով ծածկեցին: Սպանվածներից շատ էին դերի ընկածները, մնացած բոլորն էլ, բացի մի քանիսից, վիրավոր: Վտանգից ոչ ոք չէր պրծնի, եթե վրա չհասներ գիշերը, որի ժամանակ հռոմայեցիները դադարեցրին հետապնդումը: Ահա այսքան բյուրավոր բարբարոսներից շատ քչերը վերապրեցին, իսկ հռոմայեցիներից մարտի դաշտում ընկան 25 հոգի¹⁹³, իսկ վերջ ստացան գրեթե բոլորը:

7. Սկիևրոսի սկյութական պատերազմը դեռ չէր վերջացել, իսկ հռոմայեցիներն էլ դեռ չէին հասցրել մաքրվել մարտի արյունից, երբ վրա հասավ կայսերական՝ մագիստրոսին կայսեր մոտ կանչող նամակը: Տեղ հասնելով նա հրաման է ստանում աշուն անցնել Ասիա, իր հետ վերցնելով ասպդա պատերազմի համար անհրաժեշտ քանակությամբ զորք¹⁹⁴, քանզի Վարդաս Փո-

կասր, որ դատապարտվել էր Ամասիայում մնալ, աղղականներով, ընկերներով ու մերձավորներով, այնտեղից փախուստի էր դիմել: Նրանց միջև գաղտնի պայմանավորվածություն կար՝ Կապադով-կիայի Կեսարիան գրավել: Այնտեղ նա մեծաթիվ վարձկաններ հավաքեց, որոնց գլխավորում էին պատրիկ Թեոդուլոս Պարսակու-տենոսի որդիներ Թեոդորոսն ու Նիկեփորը¹⁹⁵, ինչպես և մի այլ պատրիկ՝ Սիմեոն Ամպելասը: [Փոկասն] իր գլխին թագ դնելով և առնելով կայսերական մյուս նշանակները, կայսեր դեմ ապրս-տամբություն՝ բարձրացրեց¹⁹⁶, իր հայր կուրապաղատ Լեոնը սրանցից ոմանց նվերներ տալով, ոմանց էլ պաշտոններ ու կալվածներ խոստանալով, համոզել էր միանալ նրան, օգտվելով Աբիդոսի եպիսկոպոսի ծառայություններից: Ինքն էլ մտադիր էր Լեսբոսից իր որդի Նիկեփորի հետ ծածուկ անցնել Թրակիայի շրջանները: Կայսրն իմացավ այդ մասին, (եպիսկոպոսն էլ, որ ձերբակալվել էր, չկարողանալով քննությունից խուսափել, ամեն ինչ բացահայտեց), որի վրա կուրապաղատին դատավորներին հանձնեցին, որոնք միահամուռ կերպով իրեն և իր որդուն մահ-վան դատապարտեցին: Կայսրը, սակայն, բարեսրտություն հան-դես բերեց և նրանց երկուսին էլ կուրացման ու ցմահ աքսորի դատապարտեց: Բայց պատմում են, որ կայսրը դահիճներին թա-քուն պատվիրեց նրանց աչքերին ամենևին վնաս չհասցնել, լոկ ձևացնել, որ կուրացնում են, բայց իրականում խնայել նրանց աչքի լույսը, բացի այդ, շասեն, որ կայսրն է այդպես հրամա-յել, այլ այդ բանը իրենց [դահիճների] իբրև թե մարդասիրու-թյանը վերագրեն, որ նրանց աչքի լույս է պարգևում¹⁹⁷: Կուրա-պաղատի հարցն ահա այսպես լուծվեց: Իսկ Սկլերոսն անցնե-լով Ասիա, և լինելով Դորիլեոնում¹⁹⁸, նախ փորձեց Փոկասին և նրա կողմնակիցներին լավ խոստումներով ետ կանգնեցնել իրենց մտադրությունից (Սկլերոսը կայսրից կարգադրություն էր ստացել ինչքան հնարավոր է ջանալ ձեռքերը եղբայրական արյամբ չպղծել), բայց երբ տեսավ, որ իր ջանքերը արդյունք չեն տալիս (ապստամբները այդ միջնորդություններից ավելի գոռող էին դառնում, քան թե տեղի տալիս), որոշեց գործի անց-նել: Զորքն առնելով, նա շարժվեց դեպի Կեսարիա: Փոկասի մարդիկ իմանալով այդ մասին, նպատակահարմար գտան անո-րոշ հույսերով օրորվելու փոխարեն, ձեռքում եղածը չփախցնել և կայսեր կողմից իրենց տրված ընծաներն առնելով, գիշերով անցան Սկլերոսի կողմը: Առաջինը Դիոգենես Աղրալեստոսն էր,

ապա Ամպելասն ու Թեոդուլոսի որդիները, մի խոսքով բոլոր նրանք, ովքեր ապստամբության նախապատրաստմանը առնչություն ունեին, այնուհետև համայն զորքը, այնպես որ Փոկասը իր սպասավորներով մնաց մենակ։ Ոչ մեկից օգնություն չստանալով, նա ընկղմվեց վշտի ու կսկծի մեջ՝ իրեն ոտքի հանողների, բայց հետո դավաճանողների առթիվ։ Երբ գիշեր եղավ ու նա քուն մտավ, երազում տեսավ, որ ինքը զայրացած ու դազադած աստծո հետ խոսում է իրեն անիրավողների մասին, ասելով. «Դատյա՛ դու, տեր, ինձ անիրավողներին»։ Երբ նա ուզեց շարունակել սաղմոսի խոսքերը, մի ձայն լսեց, որ ասում էր շարունակել. սաղմոսի շարունակությունը Սկլերոսն ասաց։ [Փոկասը] սարսափահար զարթնեց և համոզվելով, որ ոչ մի հույս չունի, ինչպես որ էր, ձի նստավ և իր մերձավորների հետ փախավ դեպի Տյուրոպիոս¹⁹⁹ բերդը։ Երբ նրա փախուստի մասին տեղեկացրին Վարդաս Սկլերոսին, նա ճարտար ձիավորների ու զարկեց շուտափույթ հասնելու նրան նախքան բերդ մտնելը։ Նրանք արագ թափով հետապնդեցին Նորան և հասան դաշտում, երբ նա դեռ չէր մոտեցել բերդի պարիսպներին։ Հետապնդողներից ամենից համարձակն ու քաջը, անունը Կոստանդին, մականունը Խարոն, մնացածներին ետևում թողնելով, թափով շարժվեց իր վերջապահ զինվորներին մեջ գտնվող Փոկասի վրա՝ պատրաստ իր վրա հարձակվողին դիմադրելու։ Խարոնը հեռվից տեսավ նրան ու ճանաչեց, խայտառակ ու ամոթալի լուտանքներ թափեց գլխին, անվանեց ողորմելի ու վախկոտ, կոչ արեց սպասել մի քիչ, որ ստանա իր ապստամբության մրցանակը։ Փոկասը, լսելով իր հասցեին ուղղված լուտանքները և ճանաչելով իրեն անարգողին, քաշեց սանձը, շուռ եկավ դեպի նա և ասաց. «Դու, ով մարդ, նկատի ունենալով մարդու բախտի փոփոխականությունը, մի հայհույր, մի վիրավորիր արդեն դժբախտացած մարդուն, այլ գթա ու ողորմիր ինձ, տարաբախտիս, մի մարդու, որ կուրապաղատ հայր է ունեցել, կեսար պապ, կայսր հորեղբայր²⁰⁰, մի մարդու, որ ինքն էլ դուքս է եղել, գերագույն ավագանու շարքին դասվել, իսկ այժմ ընկել է կատարյալ դրժբախտության ու փորձության մեջ»։ [Խարոնը] պատասխանեց ու ասաց. «Ո՛վ չար գլուխ, այդ բաները լավ է երեխաներին ասես, որոնց կարելի է խաբել, իսկ նման փուչ խոսքերով ինձ չես հիմարացնի»։ Նա խթանեց ձին և ավելի հանդուգն մոտեցավ, իսկ Փոկասը, քաշելով իր էֆեսորիսից²⁰¹ կախված լախտը,

դեմը կանգնեց, նրա սաղավարտին հարված իջեցրեց և տեղն ու տեղը սպանեց. սաղավարտը չդիմացավ հարվածի ուժգնությանը: [Փոկասը] քաշելով սանձերը, շարունակեց ճանապարհը: Ետևից եկողները, հասնելով հարոնի ընկած տեղը, նրա անակրնկալ սպանության վրա ապշեցին և բոլորը դադարեցրին հետապնդումը: Ոչ ոք չէր համարձակվում առաջանալ: Այսպիսով, Փոկասը հնարավորություն ստացավ բարձրանալ բերդ: Ապա տեղ հասավ և Սկլերոսը: Նա [Փոկասի] մոտ անվերջ մարդ էր ուղարկում, որպես իր խնամու շահագրգռված երդմնագրեր տալիս²⁰² (Սկլերոսի հարսը, իր որդու Կոստանդինի²⁰³ կինը, [Փոկասի] քույր Սոֆիան էր), խորհուրդ տալիս կայսեր կողմն անցնել և այդ կերպ ձեռք բերել նրա ներողամտությունը: Իր անձի ասպահովության մասին երդումներ ստանալով, նա իր մարդկանցով հանձնվեց Սկլերոսին: Նա ոչ մի սլատիս չստացավ, այլ միայն, երբ դարձավ վանական, կայսրը նրան Քիոս կղզին աքսորեց, իսկ Սկլերոսին հրաման տվեց թեթևազեն տազմաներով²⁰⁴ դարձյալ անցնել արևմուտք:

970 8. Հովհաննես կայսրը կնության առավ Ռոմանոսի քույր նույնը. Թեոդորային, Կոստանդին Ծիրանածինի դստեր: Իր այգ արարքը մայրաքաղաքի բնակիչներին շատ դուր եկավ, քանզի դրանով նա պահպանում էր թագավորական իշխանությունը հարստության²⁰⁵ համար:

971 9. Իր թագավորության երկրորդ տարին նա վճռեց ռուսների դեմ արշավել: Նվերներ բաժանելով, նա սիրաշահեց զորքը, ղորավար նշանակեց իրենց խոհեմությամբ ու ռազմավարական փորձով անուն հանած մարդկանց և այլ պատրաստություն տեսավ, որպեսզի զորքը ոչ մի բանի պակասը չզգա: Նա նավատորմիղի դրունգար, հետագայում պրոտովեստիար դարձած Լեոնտիոսի միջոցով նաև նավատորմիղը կարգի բերեց՝ հին նավերը վերանորոգեց, ապա և նորերը շինեց և ուժեղ նավատորմիղ ստեղծեց²⁰⁶: Գարնանն արդեն ամեն ինչ պատրաստ էր և նա աստծուն աղոթելով, քաղաքացիներին հրաժեշտ տվեց ու մայրաքաղաքից դուրս եկավ: Հասնելով Ռեդեստոս²⁰⁷, իր մոտ եկան սկյութների եղկու դեսպան, որոնք առերես դեսպանության էին ժամանել, բայց իրականում հռոմայեցիներին լրտեսելու: Սրանք նախատում էին [հռոմայեցիներին], ասում, թե իզուր են իրենց փորձության ենթարկում, որի վրա կայսրը հրամայեց նրանց ողջ ճամբարով մեկ պտույտ կատարել և ականատես լի-

նել զորաշարքերին (նա շատ լավ հասկացավ նրանց գալստյան նպատակը): Երբ նրանք այդպես պտույտ կատարեցին և ամեն ինչ հետախուզեցին, [կայսրը] նրանց հրամայեց վերադառնալ և իրենց առաջնորդին հայտնել, թե այդպիսի կազմակերպված ու կարգապահ զորքով է հռոմայեցիների կայսրը սպառառեն գալիս նրա դեմ պատերազմելու: Ահա այսպես նա ճամփու դրեց դեսպաններին, իսկ ինքն էլ այնուհետև մարտունակ զինվորներ վերցնելով՝ շուրջ հինգ հազար հետևակ և չորս հազար հեծյալ, առաջ շարժվեց, մնացած համայն զորքին հրամայելով Վասիլ պարակիմոմենոսի գլխավորությամբ առանց շտապելու հետևել իրեն²⁰⁸: Աննկատ Հեմոսն անցնելով, նա ոտք դրեց թշնամու երկիրը ու բանակեց բուլղարների արքայանիստ Մեծ Պրեսլավա²⁰⁹ քաղաքի մոտ: Իր հանկարծակի [գալուստը] սկյութներին ապշեցրեց ու անելանելի վիճակի մեջ գցեց, իսկ այդ փորձությունների կազմակերպիչ ու պատճառ Կալոկիրեսը նախքան պատերազմական փողերի ձայնը լսելը (սա էլ էր այնտեղ գտնվում), և իմանալով, որ կայսրը եկել է պատերազմին անձամբ մասնակցելու, քաղաքից ծածուկ ճողոպրեց, փախավ ուսնների ճամբարը²¹⁰: [Ռուսները], տեսնելով նրան և իմանալով կայսեր ժամանման մասին, մեծ տազնապի մեջ ընկան, բայց Սվյատոսլավի բազում հորդորների, նրա տվյալ իրադրության հարմար արտասանած ճառի վրա իրենց հավաքելով, գնացին ու բանակեցին հռոմայեցիներին մոտիկ: Այդ ընթացքում կայսեր հետ գտնվող զորամասը, հասնելով քաղաքի առջև տարածված դաշ-

12—IV տը, հանկարծակի ու անսպասելի հարձակվեց թշնամիների վրա:

971 Նա հասավ պարիսպներից դուրս զորավարժությամբ զբաղված ութ հազար հինգ հարյուր հոգուց բաղկացած [թշնամիներին], որոնք որոշ ժամանակ դիմադրելուց հետո, հոգնատանջ փախուստի դիմեցին: Նրանցից մի մասը անփառունակ կոտորվեց, մյուսն էլ փրկություն գտավ քաղաքում: Այս դեպքերի ժամանակ, քաղաքի ներսում գտնվող սկյութները, իմանալով հռոմայեցիների անակնկալ գալստյան և յուրայինների հետ նրանց մարտի բռնվելու մասին, յուրաքանչյուրն իրենց ձեռքն անցած զենքն առնելով, դուրս եկան օգնության: Հռոմայեցիները, հանդիպելով նրանց անկազմակերպ ու ցրված վիճակում, կոտորում էին: Չկարողանալով անգամ կարճատև դիմադրություն ցույց տալ, նրանք փախուստի գիմեցին: Հռոմեական փաղանգի հեծյալները առաջ անցնելով, փակեցին քաղաք տանող ճանապար-

հը, իսկ դաշտով մեկ ցրված թշնամիները, փորձելով փախուստի դիմել, հռոմայեցիների ձեռքն էին ընկնում ու կոտորվում: Համայն դաշտը լցվեց դիակներով, իսկ ավելի շատ մարդիկ էլ գերի ընկան: Պրեսլավայի համայն զորքի առաջնորդ Սֆանգելլոսը (սա Սվյատոսլավից հետո սկյութների մեջ երկրորդ մարզն էր համարվում)²¹¹, երկյուղելով քաղաքի մասին, փակեց դարբասները, լծակներով դրանք ապահովեց և բարձրանալով պարիսպը, ամեն տեսակի նետերով ու քարերով դիմադրում էր հարձակման անցած հռոմայեցիներին: Երբ վրա հասավ գիշերը, պաշարումը դադարեց: Վաղ առավոտյան երեաց պրոեդրոս Վասիլը²¹², իր գլխավորած համայն զորքով: Սրա գալստյան վրա կայսրը շատ ուրախացավ, նա մի բլրի վրա բարձրացավ, որպեսզի սկյութներն իրեն տեսնեն, իսկ միացյալ զորքերը քաղաքը օղակի մեջ առան: Կայսրը նրանց բազմիցս կոչ արեց տեղի տալ, գլխովին չկոտորվել, բայց [սկյութները] չէին համաձայնվում պարիսպից իջնել: Դրա վրա հռոմայեցիները արդար զայրույթով լցված, շարունակեցին պաշարումը, նետաձգությամբ զսպելով պարիսպների վրա կանգնածներին, և պարիսպներին աստիճաններ հենելով: Մի քաջարի զինվոր, աջ ձեռքին թուր բռնած, իսկ ձախ ձեռքով էլ իր գլուխը վահանով ծածկած, առաջինը բարձրացավ աստիճաններից մեկից վեր: Վահանով նա ետ էր մղում հարվածները, իսկ թրով մարտնչում իր վրա հարձակվողների ու ճանապարհը փակել փորձողների դեմ: Նա բարձրացավ [պարիսպի] ատամնաշարի վրա և այնտեղ գտնվող բոլոր [թշնամիներին] ցիր ու ցան անելով, հնարավորություն ստեղծեց իր ետևից եկողներին բարձրանալու²¹³: Սրա օրինակին հետևեցին և շատ ուրիշներ: Ընդհարման ժամանակ սկյութները պարտություն կրելով, իրենց պարսպից ցած էին գլորում: Նախորդների եռանդից վարակված բազում այլ հռոմայեցիներ պարսպի տարբեր տեղերում աստիճաններ հենելով, վեր էին բարձրանում: Երբ սկյութներն իրարանցման մեջ ընկան, [հռոմայեցիներից] մի քանիսին հաջողվեց աննկատ, առանց որևէ դժվարության մոտենալ դարբասին և բացելով այն, հնարավորություն տալ զորքերին ներս մտնելու: Այս ձևով ահա քաղաքը գրավվեց: Սկյութները փախուստի դիմեցին քաղաքի փողոցներով և [հռոմայեցիների] ձեռքն ընկնելով կոտորվում էին, իսկ կանայք ու երեխաները՝ գերեվարվում: Կնոջ ու երեխաներով գերի ընկավ նաև բուլղարների թագավոր Բորիսը, դեռևս թագավորի

նշանակները վրան: Նրան կայսեր մոտ բերեցին, որը մարդասիրաբար վարվեց, կոչելով բուլղարների թագավոր: Նա ազատ էր արձակում գերի ընկնող ամեն մի բուլղարի, թույլ տալով նրանց գնալ ուր ցանկանաի, ասելով, որ ինքը եկել է ոչ թե բուլղարներին ստրկացնելու, այլ նրանց ազատագրելու, որ միայն ռուսներին է նա թշնամի համարում և նրանց նկատմամբ վերաբերվում որպես թշնամիների:

10. Սկյութներից ամենաքաջերը, ութ հազար հոգի, տիրելով քաղաքի ներսում գտնվող պալատի ինչ-որ ամրության, որոշ ժամանակ վրիպեցին [հռոմայեցիների] ուշադրությունից և թաքուն բռնելով կոտորում էին բազում [հռոմայեցիների], ովքեր ետ էին մնում կամ դիակապտության նպատակով այնտեղ էին լինում: Երբ այդ մասին կայսրն իմացավ, նրանց դեմ ուժեղ զորք ուղարկեց²¹⁴, որը, սակայն, եռանդով գործի չլծվեց, վախեցավ պաշարման անցնել, ոչ թե ռուսներից երկյուղելու պատճառով, այլ որովհետև տեղանքը շատ ամուր էր ու անառիկ: Բայց կայսրը այս հարցն էլ հեշտությամբ լուծեց, զենքն առնելով և մյուսներից առաջ հետիոտն անցնելով: Զինվորները, տեսնելով դա, իրենք էլ իսկույն զենքերն առան ու վազեցին, յուրաքանչյուրը շտապելով կայսրից առաջ անցնել և աղմուկ աղաղակով բերդի վրա հարձակվեցին: Ռուսները պաշարողներին համառ դիմադրություն ցույց տվեցին և [հռոմայեցիները] բազում տեղերից հրդեհ գցելով, դիմադրողներին հաղթեցին: Կրակի ուժին ու հռոմայեցիների զենքին չդիմանալով, նրանք յուրաքանչյուրն իրեն ցած նետելով, փախուստի էր դիմում: Շատերը հրո զոհ դարձան, գահավիժելով սպանվեցին, իսկ մնացածներն էլ սրի քաշվեցին ու գերի ընկան: Ահա քաղաքը այս կերպ դրավվեց, այն չկարողացավ ամբողջ երկու օր անգամ դիմադրել: Գրավված քաղաքին վերստին տիրանալով, կայսրը տեղում ուժեղ կայազոր հաստատեց, առատ պարենով ապահովեց, ապա նշեց սուրբ Հարության տոնը²¹⁵, քաղաքն էլ իր անունով Հովհաննուպոլիս կոչելով, հաջորդ օրը ճամփա ընկավ դեպի Դորոստոլոն, որը Դրիստրա էլ է կոչվում:

11. Իսկ Սվյատոսլավը, իմանալով Պրեսլավայի առման մասին, ինչպես սպասելի էր, իրարանցման մեջ ընկավ, բայց և այնպես միտքը չփոխեց, այլ իր մարդկանց գոտեպնդեց, կոչ անելով ավելի մեծ քաջություն ցուցաբերել և ինչ հնարավոր է կատարելով, ապա և բոլոր կասկածելի բուլղարներին, շուրջ և-

րեք հարյուր հոգի, սպանելով, դուրս եկավ հռոմայեցիների դեմ: Կայսրը իր ճանապարհին ընկած քաղաքները²¹⁶ գրավեց, նրանց մեջ զորավարներ հաստատեց, դրոհով վերցրեց բազմաթիվ բերդեր ու քաղաքներ, և դրանք հանձնելով զինվորներին թալանելու, առաջ շարժվեց: Երբ հետախույզներն ասացին, թե ինչ-որ սկյութներ են գալիս, նա ընտիր զինվորների ուղարկեց: Թեոդորոս Միսթեացուն նա զորահրամանատար նշանակեց և կարգադրեց գլխավորել ղորքը, հետախույզել հակառակորդների քանակը և իրեն այդ մասին տեղյակ պահել: Իսկ եթե թշնամին առաջ անցնի, ապա հեռամարտությամբ գաղափար կազմել նրանց հզորության մասին: Ինքը հետևեց նրանց, համայն բանակը կարգի բերած: Երբ Թեոդորոսի զորքը բախվեց թշնամիներին, ուժեղ թափով նրանց վրա խուժեցին: Ռուսները վախենալով ծուղակի մեջ ընկնել, առաջ չէին գնում և որովհետև նրանցից շատերը վիրավորվել էին, ոմանք էլ սպանվել, տեղի տալով ցրիվ եկան մերձակայքում գտնվող լեռները, այնտեղի խիտ ու ընդարձակ անտառները և լեռնային [կածանով] ապավինեցին Դրիստրայում: Նրանք յոթ հազար հոգի էին, իսկ իրենց հետ կռվի բռնված ու պարտության մատնած հռոմայեցիները՝ երեք հարյուր: Սկյութները միացան Սվյատոսլավին և նրան այնտեղից վերցնելով երեք հարյուր երեսուն հազար հոգուց բաղկացած համայն զորքով բանակեցին Դորոստոլոնից տասներկու մղոն առաջ, վճռելով քաջաբար և ուժով իրենց վրա եկող կայսեր ընդդիմակայելու: Հռոմայեցիները մոտալուտ հաղթանակներից բերկրացած, սպասում էին վճռական ճակատամարտին: Նրանք վստահ էին, որ աստված իրենց սատար է կանգնելու, քանզի նա չի սիրում անարդար իշխանավորներին, այլ մշտապես օգնում է նրանց, ում նկատմամբ անարդար են վարվել, այդ իսկ սլատճառով ոչ միայն քաջարիները, այլև վախկոտներն ու թույլ հոգու տեր մարդիկ պատրաստակամություն հանդես բերեցին, արիությանբ և մարտին մասնակից դառնալու անհամբերությամբ լցվեցին: Հակառակորդ զորքերը, երբ մոտեցան միմյանց, և՛ կայսրը, և՛ Սվյատոսլավը [իրենց զինվորներին] կոչով դիմեցին, ողևորեցին նրանց, ապա ստեղծված իրադրության կապակցությամբ անհրաժեշտ կարգադրություններն անելով, պա-

23—IV տերազմական փողերը հնչելուց հետո նույն եռանդով բախվեցին միմյանց: Առաջին ընդհարման ժամանակ հռոմայեցիները ուժեղ թափով հարձակում գործելով և շատերին դետին տապա-

լելով, սասանեցին բարբարոսների գորաշարքերը: Սակայն բարբարոսները չնահանջեցին, հռոմայեցիներն էլ գլխովին չհալածեցին նրանց, և սկյութները, իրենց գարձյալ գոտեպնդելով, աղաղակներով հռոմայեցիների վրա վերստին հարձակվեցին: Որոշ ժամանակ պայքարը հավասար էր, բայց երբ սկսեց մթնել, հռոմայեցիները իրար ոգևորելով և հորդորներից կարծես ուժ ստացած, խուժեցին սկյութների ձախ թևի վրա և իրենց անկասելի թափով շատերին տապալեցին: Բայց ռուսները, ընկնելով ծանր դրության մեջ, դեռ դիմադրում էին, դրա համար կայսրն իր մտերիմներից մի քանիսին օգնության ուղարկեց, ինքն էլ, առանց կախերական նշանակների, նիղակր ձեռքին, ձին խթանելով և զինվորներին ոգևորելով, շտապեց նրանց ետևից: Համառ ճակատամարտ տեղի ունեցավ, մարտի ելքը բազմիցս փոփոխվեց (պատմում են, որ պայքարի ելքը տասերկու անգամ մեկ այս, մեկ այն կողմ տատանվեց) և ռուսները վտանգներից հուսաբեկ եղած, խաչտառակ կերպով փախուստի դիմեցին և դաշտով մեկ ցրիվ եկան: Հռոմայեցիները, հետապնդելով նրանց, ձեռքն անցածին կոտորում էին: Շատերն ընկան, դրանցից ավելին էլ գերի վերցվեց, իսկ ովքեր որ կարողացան վտանգից պրծնել, ապավինեցին Դորոսսուոլոնում:

12. Կայսրը հաղթանակի առթիվ բարեհաղթ վկա Դեորգին գոհություն մատուցեց (թշնամիներին նա ճակատամարտ տվեց նրա հիշատակի օրը)²¹⁷, իսկ հաջորդ օրը ինքն էլ ճամփա ընկավ դեպի Դորոսսուոլոն: Տեղ հասնելով, նա ամուր ճամբար հաստատեց, բայց պաշարման շանցավ, քանզի վախեցավ, որ գետի²¹² [ափը] բռնած չլինելով, ռուսներին կաշողվի նավերով փախուստի դիմել: Դրա համար նա բանակեց, սպասելով հռոմեական նավատորմիդին: Այդ միջոցին Սվյատոսլավը, երկյուղելով, որ իր մոտ գտնվող շուրջ 20 հազար բուլղար ռազմագերիները կարող են ապստամբել, նրանց առավ երկաթե և այլ կասկանքների մեջ, և նախասլատրաստվեց պաշարման [դեմ պայքարելու]: Երբ նավատորմիզը տեղ հասավ, կայսրն անցավ սլարոսպամարտի և բազմիցս հարձակման անցած սկյութներին փախուստի մատնեց: Օրերից մեկը, երբ հռոմայեցիները երեկոյան մոտ ցրվեցին ճաշելու, բարբարոսները երկու մասի բաժանված, ձիավոր ու հետևակ, մարտնչելու համար դուրս եկան քաղաքի երկու փոքր դռներից՝ արևելյանից, որի հսկողությունը դրված էր ստրատոպեդարիս²¹⁰ Պետրոսի և նրա թրակացի ու մականդո-

նացի [զինվորների] վրա, և արևմտյանից՝ որի հսկողությունը վստահված էր վարդապետ Սկլերոսին և նրա արևելյան զորաբանակին: [Սկլերոսները] առաջին անգամ այստեղ ահա ձիավոր հանդես եկան, նախորդ մարտերում նրանք հետևակ մարտնչեցին: Հռոմայեցիները նրանց համառորեն ընդդիմակայեցին և քաջաբար կռվեցին: Երկար ժամանակ պայքարը հավասար էր, բայց ի վերջո հռոմայեցիներն իրենց արիությամբ բարբարոսներին փախուստի մատնեցին դեպի պարիսպները: Այս մարտի ընթացքում նրանցից շատերն ընկան, հատկապես ձիավորներից²²⁰, իսկ հռոմայեցիներից ոչ ոք չվիրավորվեց, միայն երեք ձի սպանվեց: Բարբարոսներն ահա այսպիսի ջարդ ստանալով, պարիսպներից ներս քշվեցին: Վրա հասավ գիշերը, բայց նրանք գիշերն անքուն անցկացրին, վայրենի ու սարսափելի կոծով ողբացին մարտում ընկածներին, այն աստիճանի, որ լսողներին թվում էր, թե գազաններ են ոռնում ու կաղկանծում և ոչ թե մարդիկ ողբում ու կոծում: Երբ լույսը բացվեց, [ռուսները] տարբեր բերդերում հաստատված իրենց բոլոր կայազորները Դորոստոլոն կանչեցին. նրանք շտապ կարգով տեղ հասան: Իսկ կայսրը վերցնելով իր ողջ զորքը, եկավ քաղաքի առջև փրկված դաշտը և բարբարոսներին պատերազմի էր դրդում: Երբ նրանք չեկան, նա ճամբարը վերադարձավ ու հանգիստ մնաց: Կոստանտինայից²²¹ և Իստրոս գետից այն կողմ գտնվող բերդերից նրա մոտ դեսպաններ ժամանեցին, իրենց գործած չարիքների: Համար ներում աղերսելով և իրենց, ամբողջուններով հանդերձ [կայսեր] հանձնելով: Կայսրը նրանց սիրալիր ընդունեց, այդ բերդերը ընդունելու համար մարդկանց ուղարկեց, ինչպես և նրանց պահպանության համար բավարար կայազոր: Երբ վրա հասավ երեկոն, ռուսները, բացելով քաղաքի բոլոր դարբասները, նախորդներից շատ ավելի մեծ թվով հարձակվեցին հռոմայեցիների վրա, որոնք գիշերվա վրա [հույս դրած] հանգիստ վիճակում էին: Առաջին ընդհարման ժամանակ, նրանք կարծես գերակշռեցին, բայց փոքր անց հռոմայեցիները գերազանցեցին: Երբ հերոսաբար կռվող Սֆանգելլոսն սպանվեց, [ռուսները] շփոթվեցին և նրանց թափը կոտրվեց: Հակառակ դրան, ամբողջ գիշերը նրանք տեղի չտվեցին, ինչպես և հաջորդ օրը՝ մինչև կեսօր: Երբ կայսրը զորք ուղարկեց փակելու համար բարբարոսների մուտքը դեպի քաղաք և այդ բանը ռուսներն իմացան, դիմեցին փախուստի: Քաղաք տանող [ճանապարհները] փակված

գտնելով, նրանք գաշտի վրայով [փորձեցին] փախուստի գիմել, բայց բռնվելով, սպանվում էին: Սվյատոսլավը գիշերը քաղաքի պարիսպը օղակեց խոր խրամով, որպեսզի խոչընգոտի հռոմայեցիների թափով հարձակումը քաղաքի պարսպի վրա: Ահա այսպես ապահովելով քաղաքը, նա կարծեց, որ կկարողանա քաջաբար դիմանալ պաշարմանը: Այն պատճառով, որ նրա զինվորների մեծ մասը վիրավոր լինելով վատ վիճակում էր, որի վրա բարդվեց և սովը (նրանց պարենն արդեն սպառվել էր, իսկ հռոմայեցիներն էլ արգելակում էին նրանց դրսից մատակարարումը), Սվյատոսլավն ահա օգտվելով մութ ու անլուսին մի գիշերից, երբ երկնքից տեղատարափ անձրև ու սարսափելի կարկուտ էր թափվում, սահմեկեցուցիչ որոտ ու կայծակ, երկու հազար հոգով, մտնելով միափայտ նավերը²²², դուրս եկավ պարեն հայթայթելու: Յուրաքանչյուրն որտեղից որ կարողացավ հացահատիկ, կորեկ և այլ սննդամթերքներ հավաքելով, միափայտ նավակներով, գետի վրայով, վերադառնում էին դեպի Դորոստոլոն: Վերադարձին նրանք գետափին նկատեցին զինվորների բազում սպասավորների, որոնցից ոմանք ձիերին էին ջրում, ոմանք խոտ հավաքում, ուրիշներն էլ փայտ ջարդում, և նավերից դուրս գալով անշշուկ գնացին և անսպասելիորեն ու թաքուն հարձակվելով, նրանցից շատերին սպանեցին, մնացածներին էլ ստիպեցին ցրվել մերձակա թավուտներում: Ապա դարձյալ նավերը մտնելով, նպաստավոր քամու օգնությամբ հասան Դորոստոլոն: Երբ այդ բանն իմացվեց, կայսրն ընկավ մեծ տրտմության մեջ, նա նավատորմիդի հրամանատարներին խիստ պախարակեց այն բանի համար, որ նրանք չիմացան բարբարոսների Դորոստոլոնից դուրս նավելու մասին: Նա սպառնաց նրանց մահապատժի ենթարկել, եթե այդ բանը մի անգամ ևս կրկնվի: [Նավատորմիդի հրամանատարները] արդեն ուշադիր հսկում էին գետի երկու ափերն էլ, իսկ կայսրը ամբողջ վաթսուն հինգ օր պաշարման մասնակցելով, ամեն օր համառ մարտ տալով, գտավ որ պետք է օղակմամբ, պաշարյալներին սովի մատնելով փորձել քաղաքին տիրանալ: Դրա համար նա ամեն տեղից խրամներով փակեց ճանապարհները, պահակություն հաստատեց այդտեղ, որպեսզի և ոչ ոք չկարողանա դուրս գալ պարեն հայթայթելու, իսկ ինքը հանգիստ մընաց: Դորոստոլոնում ահա դրությունն այսպիսին էր:

13. Իսկ Լևոն կուրապաղատը և նրա որդի Նիկեփորը, որոնք

971

ինչպես նախապես ասացինք ստից կուրացվել էին, (ներանց աչքի լույսի հետ ոչինչ չէր պատահել), դարձյալ խռովություն են նախապատրաստում՝ կաշառելով մայրաքաղաքի բազում բնակիչների, ինչպես և արքունիքի պահապանների: Երբ նրանք վճիռը կայացրին, մի նավ վարձեցին և նրա մեջ մտնելով, նավեցին այն կղզուց, որտեղ ապրելու էին դատապարտվել, և հասան մայրաքաղաքի դիմացի ափը դտնվող մայր ցամաքը, Պելամիդա կոչվող արվարձանը, այնտեղից էլ վաղ առավոտյան շարժվեցին դեպի Բյուզանդիոն: Դավադիրներից մեկը այդ մասին տեղյակ պահեց նավատորմիցի գրունգար Լևոնին, որին, Վասիլ ռեքտորի²²³ հետ վստահված էր արքունիքի պահապանությունը: [Լևոնը] զգալի ուժեր ուղարկեց կուրասլազատին և նրա որդուն բռնելու համար: Երբ վերջիններս այդ բանն իմացան, ապավինեցին Մեծ եկեղեցում, բայց այնտեղից բռնի դուրս հանվելով, տարվեցին Պրոտե կղզին²²⁴ ուր և կուրացվեցին: Այդ ժամանակները մի բան էլ մեջտեղ եկավ, որի մասին արժե պատմել: Սենատորներից մեկի այգում պրիկոնեսյան քարից պատրաստված և անուշադրությամբ գցված մի պնակ գտնվեց, որի վրա պատկերված էր երկու դեմք՝ մեկը տղամարդու, մյուսը՝ կնոջ: Պնակի ճակատին գրված էր մոտավորապես հետևյալ արձանագրությունը. «Քրիստոսասեր Հովհաննեսին և Թեոդորային²²⁵ երկար կյանք»: Այդ բանը ոմանց ապշեցրեց, քանզի շատ պարզ կերպով կատարվածների մասին էր վկայում: Ուրիշներն էլ գտնում էին, որ դա զուրկ չէ խորամանկությունից ու կախարդանքից, որ այգու տերը այսպիսի խորամանկությամբ ցանկանում է կայսերական բարեհաճությանն արժանանալ: Ես չեմ կարող ասել, թե ովքեր էին իրավացի:

14. Իսկ պաշարված սկյութները ներսում սովից տառապելով, դրսից էլ՝ պարսպավեր մեքենաներից, հատկապես այն կողմից, որի հսկողությունը դրված էր Ռոմանոս Կուրկուասի որդի մագիստրոս Հովհաննեսի վրա²²⁶ (այնտեղ գտնվող քարանետ մեքենան շատ էր պաշարվածներին վնաս հասցնում), առանձնացնելով ամենաքաջ ծանրազեն զինվորներից ոմանց, թեթևազենների հետ միասին ուղարկեցին, փորձելու այդ մեքենան ոչնչացնել: Կուրկուասը, իմանալով դա, վերցրեց իր լավագույն մարդկանց, շտապ օգնության դիմեց, բայց ընկնելով սկյութների շրջապատման մեջ, նիզակի հարվածից ձին կորցրեց, նրա հետ գետին գլորվեց և սրախողխող արվեց: Վրա հա-

սաժ հռոմայեցիները ոռւսների հետ կռվի բռնվեցին, մեքենան
 փրկեցին, իսկ սկյութներին էլ նա շարտելով, [ստիպեցին] քա-
 20—VIII ղաքում փակվել: Հուլիս ամսի քսանին ոռւսները հսկայական
 971 բազմությամբ [քաղաքից] դուրս եկան և հռոմայեցիների հետ
 կռվի բռնվեցին: Իրենց դոտեպնդում և մարտի էր պատրաստում
 սկյութների մոտ նշանավոր Իկմոր անունով մեկը, որը Սֆան-
 գելլոսի սպանությունից հետո նրանց մոտ մեծ պատիվ ուներ:
 Նրան բոլորը հարգում էին ոչ թե իր տոհմիկ ծագման պատճա-
 ռով, ոչ էլ համակրելով նրան, այլ իր քաջության համար: Կրե-
 տեի ամիրա Կուրուպեսի որդի Անեմասը, որ կայսերական թիկ-
 նապահներից մեկն էր, տեսնելով, թե ինչպես [Իկմորը] քաջա-
 բար կռվելով և մյուսներին էլ ոգևորելով ու նույն բանին մղե-
 լով, սասանում էր հռոմայեցիների շարքերը, նրա աժդահա կա-
 ուցվածքից ամենևին չերկյուղեց, ոչ էլ նրա արիությունից, և
 քաջությամբ լի, ձին դեմուղեն շարժելուց հետո, իր ազդրից
 կախված թուրը քաշելով, անզուսպ թափով շարժվեց սկյութի
 վրա, հարվածեց նրա ձախ ուսին, անրակի մոտ և կտրեց վիզը:
 Գլուխը աջ թևի հետ միասին գետին ընկավ: Սկյութը գետին
 փռվեց, իսկ Անեմասը անվնաս վերադարձավ ճամբար: Այս
 դեպքի առթիվ խառնիճաղանջ աղմուկ բարձրացավ՝ հռոմայե-
 ցիները հաղթականորեն աղաղակեցին, իսկ սկյութները՝ անփա-
 ոռնակ կոծեցին ու տեղի տվեցին: Հռոմայեցիների աղաղակնե-
 րի տակ նրանք փախուստի դիմեցին և խայտառակ կերպով
 քաղաքում ապաստանեցին: Այդ օրը [նրանցից] շատերը սպան-
 վեցին՝ ոմանք տեղի նեղվածքի պատճառով իրար ոտնատակ
 անելով, մյուսները ընկնելով հռոմայեցիների ձեռքը ու սրի
 քաշվելով: Քիչ էր մնացել գերի ընկներ հենց ինքը՝ Սվլատոս-
 լավը, բայց վրա հասած գիշերը փրկեց նրան: Վերապրածները,
 ապաստանելով պարիսպների ետևում, Իկմորի սպանության
 առթիվ մեծ լացուկոծ բարձրացրին²²⁷: Ընկած բարբարոսներին
 դիակապտելու ժամանակ հռոմայեցիները սպանվածների մեջ
 կանանց էլ գտան, որոնք տղամարդու շորեր հագած տղամարդ-
 կանց հետ հռոմայեցիների դեմ էին կռվել:

15. Քանի որ պատերազմը բարբարոսների համար անհաջող
 էր ընթանում և ոչ մի տեղից օգնության հույս չկար (ցեղակից-
 ները հեռու էին գտնվում, իսկ սահմանակից այլազգի բարբա-
 րոսները, հռոմայեցիներից սարսափած, մերժեցին օգնել: Նը-
 բանց պարենն էլ սպառվեց և ոչ մի տեղից հնարավոր էլ չէր

այն ձեռք բերել, քանզի հռոմեական նավատորմիղը ուշադիր կերպով հսկում էր գետի ափերը: Իսկ հռոմայեցիների համար ամեն օր, կարծես առատ աղբյուրից, հոսում էր ամեն մի բարիք, հեծելազորն ու հետևակը գնալով ստվարանում: Սկյութները չէին կարող նաև իրենց նավակների մեջ մտնելով փախուստի դիմել, քանզի, ինչպես ասացինք, դուրս գալու տեղերը ուշադիր հսկվում էին), նրանք ժողով արեցին: Նրանցից ոմանք խորհուրդ էին տալիս գիշերով ծածուկ հեռանալ, մյուսները գտնում էին, որ քանի որ նահանջելու ոչ մի հնարավորություն չկա, հռոմայեցիների հետ պայման կնքեն, երաշխիքներ խնդրեն և այդպես հեռանան դեպի իրենց երկիրը: Ուրիշներն էլ իրենց կարծիքով ձեռնտու ալլ խորհուրդներ էին տալիս: Բոլորն էլ ցանկանում էին մեկրնդմիշտ վերջ տալ պատերազմին, բայց Սվյատոսլավն ասաց մի անգամ ևս պատերազմել հռոմայեցիների դեմ և կամ հաղթել հակառակորդներին լավ մարտնչելով, կամ էլ պարտության դեպքում գերադասել փառավոր ու երանելի մահը խայտառակ ու ամոթալի կյանքից, քանզի փախուստով փրկվելու դեպքում կյանքն իրենց համար անտանելի կլինի, իրենք արհամարհանքի առարկա կդառնան անցյալում իրենցից սարսափող հարևան ազգերին: Սվյատոսլավի խորհուրդը նրանց դուր եկավ և բոլորը համաձայնվեցին ամբողջ ուժով մասնակցել մահու կենաց պայքարին: Հաջորդ օրը նրանք բոլորը միասին դուրս եկան քաղաքից, փակեցին դարբասները, որպեսզի ոչ ոք չկարողանա փախուստի դիմելով ապաստանել քաղաքում, և բախվեցին հռոմայեցիներին: Տեղի ունեցավ կատաղի մարտ, բարբարոսները քաջաբար էին կռվում, իսկ ծանր սպառազինված հռոմայեցիները, կիզիչ արևից ու ծարավից տանջվելով (միջօրե էր), սկսեցին տեղի տալ: Կայսրը, տեսնելով դա, իր մարդկանցով շտապեց օգնության, կռվի ամբողջ ծանրությունը նա իր վրա վերցրեց, իսկ արևից ու ծարավից տանջվող զինվորների համար կարգադրեց զինով ու ջրով լի տիկեր բերել: Իրենց ծարավն հագեցնելով և կիզիչ արևից որոշ ժամանակ խուսափելով, նրանք իրենց կարգի բերեցին և ուժգնությամբ ու թափով խուժեցին սկյութների վրա: Վերջիններս քաջաբար դիմադրեցին և մտրտր հավասար էր: Կայսրը հասկացավ, որ սկյութների տոկունության պատճառը նեղ տեղանքն է, որը հռոմայեցիներին չի թողնում ծավալվել և իրենց արիությանը վայել մեծագործություններ ցուցաբերել, դրա համար զորավարներին հրամայեց

նահանջել դեպի դաշտը, հեռանալ քաղաքից, փախուստի դիմելու տպավորութիւն թողնելով, բայց ոչ շտապողականութեամբ, այլ հանդարտ ու քիչ-քիչ և երբ [իրենց] հետապնդողներին քաղաքից հեռու քաշեն, հանկարծակի ձգեն սանձերը, շրջեն ձիերին և սկսութենէրի հետ կռիւի բռնվեն: Զորավարները կատարում էին հրամանը, իսկ ուսները հռոմայեցիներին նահանջը փախուստ համարելով, իրար կոչ անելով, աղաղակներով անցան հետապնդման: Հռոմայեցիները, երբ հասան կանխորոշված վայրը, շրջվեցին ու քաջաբար հարձակվեցին նրանց վրա: Այստեղ կատաղի մարտ տեղի ունեցավ, որի ժամանակ զորավար Թեոդորոս Միսթեացու ձին նիզակահար եղավ, իսկ Թեոդորոսը դետին ընկավ: Նրա շուրջը համառ կռիւ տեղի ունեցավ, ուսները ջանում էին սպանել նրան, իսկ հռոմայեցիները՝ փրկել: Այս Թեոդորոսը ձիուց ընկնելով սկսութենէրից մեկի դոտիից բռնեց և կարծես մի թեթև վահանիկ լինէր, իր բազկի զորութեամբ այս ու այն կողմ շարժելով, ետ էր մղում իր վրա ուղղված հարվածները, և քիչ քիչ նահանջում դեպի հռոմայեցիները, որոնք ի վերջո դերակշռութեան հասնելով, սկսութենէրին ետ մղեցին և մարդուն վտանգից փրկեցին: Պատերազմը ելք չգտած, զորքերը բաժանվեցին միմյանցից:

16. Կայսրը, տեսնելով, որ սկսութենէրը նախկինից ավելի համառորեն են պայքարում, ցավելով չարչարվող և պատերազմից տառապող հռոմայեցիներին, ասլա և ժամավաճառութիւնից նեղված, վճռեց հարցը մենամարտութեամբ լուծել: Նա Սվյատոսլավի մոտ դեսպանութիւն ուղարկեց, կոչ անելով մենամարտել, ասելով, թե ավելի լավ է մի մարդու մահվամբ հարցը լուծվի, քան թե ժողովուրդներ սրախողխող արվեն և կամաց կամաց սպառվեն, որ թող հաղթողը տերը լինի ամենայնի: Սվյատոսլավը սակայն չընդառաջեց կայսեր կոչին և գոռոզաբար պատասխանեց, թե ինքը թշնամուց լավ գիտէ իր համար ի՞նչն է ավելի լավ, և եթե [կայսրը] մտահոգված է այս աշխարհից հեռանալու, ապա մահվան բյուր ճանապարհներ կան, թող ուզածն ընտրի: Ահա այսպես պոռոտախոսելով, նա ավելի եռանդով պատերազմի նախապատրաստութիւն տեսավ: Կայսրը մենամարտից հույսը կտրած աշխատում էր բոլոր միջոցներով փակել բարբարոսների մուտքը դեպի քաղաք: Այդ գործը զուիս բերելու համար նա ուղարկեց մագիստրոս Վարդաս Սկլերոսին՝ իր գլխավորած տագմաներով: Իսկ ծերունի Ռոմա-

նոսի որդի Կոստանդին կայսեր որդի պատրիկ Ռոմանոսին և Պետրոս ստրատոպեդարխին իրենց գլխավորած ուժերով կարգադրեց հարձակվել թշնամիների վրա: Նրանք համառ կռվի բռնվեցին սկյութների հետ, որոնք դիմադրություն ցույց տվեցին: Մարտի ելքը շատ փոփոխական էր, երկար ժամանակ հավասար: Այստեղ ևս Կրետեի ամիրայի որդի Անեմասը ձին այստեղ այնտեղ շարժելով ու ավելի ուժեղ խթանելով, երիտասարդական ավյունով խուժեց հենց Սվյատոսլավի վրա, և թշնամու փաղանգն երկուսի բաժանելով, թրով նրա գլխին հարված իջեցրեց: Նրան թեև ձիուց ցած գլորեց, բայց շսպանեց, նրա հագած զրահը թույլ չտվեց այդ բանն անել: [Անեմասին] շրջապատեցին և նա շատերից հարվածներ ստանալով, հերոսաբար զոհվեց, արժանանալով անգամ հակառակորդների մեծ հիացմունքին²²⁸:

* 17. Պատմում են, թե հռոմայեցիները ի վերուստ էլ օգնություն ստացան. հարավից սկյութների դեմքին մորիկ բարձրացավ, որ թույլ չէր տալիս նրանց իրենց ուզածի պես մարտ մղել: Հռոմայեցիների ողջ բանակին մի ինչ-որ մարդ էլ երևաց, որ սպիտակ ձիու վրա նստած առջևից մարտնչում էր, սասանում ու զղրդացնում թշնամիների փաղանգները: Նա ո՛չ նախապես, ոչ է՛լ դրանից հետո չճանաչվեց: Ասում են, թե նա Թեոդորոսն էր՝ բարեհաղթ մարտիրոսներից մեկն էր: Կայսրն ահա մշտապես այսպիսի պաշտպաններ ու սատարներ ուներ թշնամիների դեմ: Այնպես էր պատահել, որ այս ճակատամարտը տեղի ունեցավ հենց այն օրը, երբ մենք ընդունված կարգի համաձայն նշում ենք ստրատելատի²²⁹ հիշատակը: Բյուզանդիոնում էլ մի առաքինի կին հաստատեց, որ երևույթը գերագույն ուժից էր, նա ճակատամարտի նախօրեին երազ էր տեսել, իրեն թվաց, թե աստվածածինն է մոտը կանգնել և լսել նրա ասածը ինչ-որ զինվորի, թե «Տեր Թեոդորոս, իմ և քո Հովհաննեսը դժվարին կացության մեջ է, շտապիր նրա օգնության»: Առավոտյան նա իր տեսածը հարևաններին պատմեց: Այդպիսին էր ահա երազը: Իսկ սկյութները դարձյալ փախուստի մատնվեցին, բայց քաղաքի դարբասները Սկլերոսի կողմից փակված գտնելով, դաշտով մեկ ցրվեցին ու կոտորվեցին, մի մասը՝ իրար տրորելով, իսկ մեծ մասն էլ հռոմայեցիներից սրի քաշվելով: Մնացած գրեթե բոլորը վիրավոր էին: Կայսրը ի պատիվ [Թեոդորոս] մարտիրոսի, նրա օժանդակությանը փոխհատույց լինելով հիմնովին քանդեց

այն տաճարը, որտեղ ամփոփված էր նրա սուրբ մարմինը, և շատ ավելի մեծն ու գեղեցիկը կառուցեց, նրա համար նա առանձնացրեց հոյակապ տիրույթներ, իսկ այդ [քաղաքը] Եվսանիայի փոխարեն վերանվանեց Թեոդորոպոլիս²³⁰:

18. Իսկ Սվյատոսլավը բոլոր միջոցները փորձելով, բայց ոչ մի արդյունքի չհասնելով, համոզվելով, որ իրեն ոչ մի հույս չի մնացել, որոշեց համաձայնության գալ: Նա կայսեր մոտ դեսպաններ ուղարկեց՝ ապահովության երաշխիքներ խնդրելով, որ հռոմայեցիների դաշնակիցն ու բարեկամը դառնալով, իրեն թույլ տրվի իր մարդկանց հետ տուն վերադառնալ, իսկ սկյուֆներից ով ցանկանա առևտուր անելու, առանց վախի [իրավունք ունենա] գալ [Ռոմանիա]: Կայսրն ընդունեց դեսպաններին, նրանց ասաց ընդունված խոսքը, թե հռոմայեցիները սովորության ունեն թշնամիներին պարտության մատնել, ոչ թե զենքով, այլ բարերարությամբ: Նա հաստատեց [Սվյատոսլավի] բոլոր խնդրանքները: Երբ հաշտությունը կնքվեց²³¹, Սվյատոսլավը աղերսեց տեսակցել կայսեր հետ: Նրա այդ խնդրանքն էլ նա բավարարեց և Սվյատոսլավն եկավ կայսեր մոտ: Հանդիպելով միմյանց, նրանք տեսակցություն ունեցան իրենց ցանկացած նյութի շուրջ և բաժանվեցին²³²: Դարձյալ Սվյատոսլավի խընդրանքով, կայսրը պաժինակների մոտ դեսպանություն ուղարկեց՝ բարեկամություն և դաշնակցություն առաջարկելով, որպեսզի նրանք [այլևս] չանցնեն Իստրոս դետը և չասպատակեն Բուլղարիան, թույլ տան ուսանելին առանց խոչընդոտի անցնել իրենց՝ պաժինակների երկրի վրայով և նույն տեղով էլ տուն վերադառնալ: Դեսպանության գնացողը Եվսայիտների Եպիսկոպոս Թեոփիլոսն էր: [Պաժինակները], ընդունելով դեսպանությունը, մերժեցին միայն ուսանելին անցում տալու կետը, իսկ մնացածների վերաբերյալ պայմանագիր կնքեցին: Ռուսները նավեցին, գնացին, իսկ կայսրը դետի ափին գտնվող բերդերի ու քաղաքների մասին հոգալով, դեպի հռոմայեցիների երկիրը շարժվեց: Քաղաքի քահանայապետը սինոդով հանդերձ, ապա և բոլոր պաշտոնավոր անձինք հալթական հիմներով ու ներբողներով, պսակներ հաղած ելան նրան ընդառաջ՝ մի շատ հոյակապ, չորս սյուխակ ձիերով լծված կառք պատրաստած: Նրանք մտադիր էին այդ կառքի վրա կայսեր հաղթական շքերթ կազմակերպել: Կայսրը սակայն ոչ մի արտակարգ բան չէր ուղղում, նա իրեն պարզ էր պահում. նա ընդունեց իրեն մատուցված պսակները,

բայց հաղթական շքերթ կատարեց սպիտակ ձիու վրա նստած, կառքի վրա նա բուլղար թագավորների հանգերձները դրեց, նրանց վրա՝ քաղաքի պաշտպան աստվածամոր պատկերը և հրամայեց [կառքն] իր առջևից տանել: Հասնելով Ֆորում²³³ կոչվող տեղը և ըստ արժանվույն ներբողների արժանանալով, հաղթանակի առթիվ աստվածամոր և նրա որդուն գոհություն մատուցելով, քաղաքացիների առաջ բուլղարական թագավորության նշանակները Բորիսի վրայից հանեց. դրանք էին՝ ոսկե պսակ, բարակ թելից գործած խույր և կարմիր կոշիկներ: Այնտեղից նա գնաց Մեծ եկեղեցի, որտեղ բուլղարական թագը աստծուն մատուցեց, Բորիսին մագիստրոսի պատվաստիճանը շնորհեց և ուղևորվեց պալատ: Իսկ Սվյատոսլավը պածինականների երկրի միջով իր երկիրը վերադառնալիս նախօրոք իր համար պատրաստված ծուղակի մեջ ընկավ և իր համայն բազմությամբ հանդերձ գլխովին կոտորվեց²³⁴: Պածինականները այդ ձևով ահա իրենց վրեժը լուծեցին [Սվյատոսլավից] հռոմայեցիների հետ դաշինք կնքելու համար:

19. Իսկ կայսրը հաղթանակի առթիվ փրկիչ Քրիստոսին գոհություն հայտնելուց հետո, խալկե կամարից վերև ի նորո տաճար կառուցեց՝ նրա պաճուճանքի ու զարդարանքի համար ոչինչ չխնայելով: Նա ողջ հարկատու բնակչությունից դադարեց ծխահարկի՝ այսպես կոչված, կապնիկոնի²³⁵ գանձումը: Նա հրաման տվեց դահեկանի և օբոլոսի վրա Փրկչի պատկերը դրոշմել, մի բան, որ նախապես չէր եղել: [Դրամի] երկու երեսին էլ հռոմեական տառեր գրվեցին²³⁶, որ կարդացվում էին հետևյալ կերպ. «Հիսուս Քրիստոս թագավոր թագավորաց»: Այդ սովորությունը պահպանեցին և հաջորդ կայսրերը: Իր նկատմամբ առաջ քաշված մեղադրանքի վրա սինոդով Վասիլ պատրիարքին կարգալույծ արեցին. պատրիարք ձեռնադրվեց Անտոնիոս Ստուգիտեսը²³⁷:

20. Ինդիկտիոնի երրորդ տարվա օգոստոս ամսին գիսաստղ երևաց, պոգոնիաս²³⁸ կոչվածը: Նա երևաց մինչև ինդիկտիոնի չորրորդ տարվա հոկտեմբեր ամիսը: Նա կայսեր մահն էր կանխագուշակում և եղբայրասպան պատերազմների պատճառով հռոմայեցիների երկրի գլխին գալիք անմխիթարական փորձանքները:

21. Նիկեփոր կայսեր կողմից գրավված և հռոմայեցիներին հարկատու դարձած քաղաքները, ինչպես վերևում ասացինք,

975

ապստամբութիւնն բարձրացնելով, տապալել էին հռոմեական գերիշխանութիւնը: Ահա սրանց դեմ դուրս եկավ կայսրը և հասավ մինչև Դամասկոս²³⁹: Համոզելով, [քաղցր] խոսքով, բայց և պատերազմով ու բռնութեամբ նա դրանք վերագրավեց և ամեն ինչ պետք եղածի պէս կարգի բերելով, ճանապարհ ընկավ դեպի մայրաքաղաքը²⁴⁰: Հասնելով Անավարզա, նա շրջեց Պոդանգոսով²⁴¹ և մյուս շրջաններով²⁴², ամեն ինչ աչքից անցկացրեց, տեսավ հոյակապ կալվածներ, ծաղկող ու բերքառատ գյուղեր և իր մոտ գտնվողներին հարցրեց, ո՞ւմ են դրանք պատկանում: Երբ իմացավ, որ բոլորը պատկանում են Վասիլ պարակիմոմենոսին, որոնցից սրան ու դրան վերջերս հռոմայեցիները տիրացան նիկեփոր կայսեր ձեռքով, [և]կ սրան ու դրան սխուերի այսինչ դոմեստիկոսի, այս էլ մի ուրիշի, վերջապէս սրան ու դրան քո կողմից, և նվեր են տրվել Վասիլին, երբ տեսավ, որ ձեռք բերվածից պետութեանը ոչ մի կարգին՝ բան չի մնացել, նա շատ տխրեց և խոր հառաչելով ասաց. «Շատ վատ է, ով ներկաներ, երբ պետական ունեցվածքը այդպէս շռայլվում է, հռոմեական զորքերը այդպէս տառապում, կայսրերն անսահման շարշարանքներ են իրենց վրա վերցնում, և այդքան տքնութեամբ ու շարշարանքով ձեռք բերվածը մի ներքինու սեփականութիւնն է դառնում»: Կայսրն այդքանն ասաց, իսկ ներկաներից մեկը կայսեր ասածը Վասիլին հասցնելով, նրա զայրույթը գրգռեց: Նա այդ պահից սկսած առիթ էր որոնում կայսեր մեջտեղից հանելու: Նա կարողացավ քաղցր խոսքով ու նվերներով խաբել կայսեր մատրովակին, [նրա միջոցով] կայսեր խմելիք գինու մեջ թույն խառնել ու խմեցնել, ոչ ազդու և արագ գործող, այլ դանդաղ, խմողի ուժը կամաց կամաց կործանող: Նա խմեց, աստիճանաբար հիվանդացավ, ուժասպառ եղավ, վերջը նրա ուսերն էլ ածխացան, աչքերից մեծ արյունահոսութիւնն ունեցավ, և մայրաքաղաք մտնելով վախճանվեց, թագավորելով վեց տարի, այդ-
 10—I քան էլ ամիս²⁴³, կյանքի ժառանգ թողնելով Ռոմանոսի որդիներ
 —976 Վասիլին և Կոստանդին: